

Косович О. В.

доктор філологічних наук, доктор габілітований в галузі мовознавства,
професор, завідувач кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

РОЗДІЛ 2 МЕТАФОРИЗАЦІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРОЦЕСІВ НЕОЛОГІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

2.1. Тропонімія та родовидові відношення

У лінгвістиці принципи організації і структурування номінальних категорій заново стали предметом дискусій з появою теорії прототипу (Kleiber 1990; Rosch 1991; Taylor 2002).

Ґрунтуючись на деяких твердженнях окремих лінгвістів (Miller 1991; Mortureux 1990) про те, що перевірити, яке, наприклад, дієслово є гіперонімом, а яке гіпонімом, не видається можливим, застосовуючи структуру пвластиву іменникам, а саме, $X \in Y$. З цією метою автори вводять категорію способу дії. Кінцевою конструкцією в такому разі для визначення залежності одного дієслова від іншого є *робити X – це робити Y певним, визначеним способом* (Miller 1991: 228). Отже, окрім іменників, гіпероніми виокремлюють і у дієслів. Проте, при цьому другим елементом пари, що об'єднується у відношення, стає не гіпонім, а так званий *тропонім*.

У випадку дієслівних категорій видається складним опис відношення між значеннями лексем стосовно гіперо-, гіпо- і метонімії. Справді, якщо є можливим визначити «*toineau*» («горобець»), як «*une espèce d'oiseau*» («вид птахів»), то ймовірно складно погодитися з тим, що дієслово *marcher* є видом дієслів *aller* або *se déplacer*. Відношення між підпорядкованим терміном і надпорядкованим терміном характеризується різним походженням у випадку *toineau* і *oiseau* з одного боку, і в разі *marcher* і *aller* або *se déplacer*. Ш. Фельбаум та Дж. Міллер

(Fellbaum, Miller 1991; 2002) пропонують визначати ієрархічні відношення усередині класу дієслів як *тропонімія*. Насправді тропонімія пов'язує, приміром, такі дієслова, як *courir*, *marcher* або *nager* з надпорядкованою лексемою *aller* або *se déplacer*. Тропоніми *courir*, *marcher* або *nager* виражають з більшою точністю один з аспектів явища, що позначається над впорядкованим дієсловом. Відтак, видається можливим стверджувати, що *courir est une manière de se déplacer*.

Ш. Фельбаум (Fellbaum 2002) зазначає, що деревоподібні схеми презентують ієрархії всередині класів дієслів є загалом менш розвинутими, ніж аналогічні категорій іменників. Проте, деякі тропоніми є надпорядкованими термінами для інших лексем. Інакше кажучи, вони мають свої власні тропоніми. Наприклад, подаємо пояснення відношення між *marcher* і *trotter*: друге дієслово характеризує перше, вносячи детальнішу інформацію. За значення *trotter*, що чітко представлено в *Trésor de la Langue Française informatisé* (далі TLFi) парафразою *marcher à tout petits pas*, є можливим прийняти те формулювання, що *trotter est une manière de marcher*. Так само, визначаючи *cavaler* як *courir précipitamment* (TLFi), ми сприймаємо як тропонім, оскільки *cavaler est une manière de courir*.

Тому, в рамках теорії тропонімії ведемо мову про дієслова руху.

Також потрібно зазначити, що в межах нових слів мови, інновації залишаються у відношенні тропонімії з дієсловами руху. Так, **stepper** є як *une manière de marcher*, так само, як **skater** – *une manière de rouler*.

Дж. Міллер йменує дієслівну гіпер-гіпонімію тропонімією, і суть вибору даного терміна і його теоретична значимість полягає в тому, що спосіб дії в теорії компонентного аналізу вважається недієслівним семантичним компонентом дієслів. Його пропонується розглядати, як «семантичне відношення між дієслівними значеннями» (Miller 1991: 228). Саме відношення отримало назву *тропонімія* (Miller 1991: 228).

На думку Дж. Міллера «тропонімія є особливим випадком відношення включення» (Miller 1993: 47). Це поняття можна співставити з родовидовою квазісинонімією в тому вигляді, в якому вона визначається окремими лінгвістами, «включення значень» (Апресян 1974: 235). З другого боку, особливістю тропонімії, за твердженнями дослідників є те, що дії, що позначаються тропонімами, «завжди відбуваються одночасно» з діями, вираженими родовою лексемою (Miller 1993: 47), тобто щоб *googliser (googler)*, людині потрібно *naviguer dans l'Internet*, а щоб *déglobaliser*, необхідно в той час взагалі *globaliser (réunir en un tout des éléments divers, les présenter d'une manière globale)*. Така теза не висувалася раніше вітчизняними лінгвістами.

Необхідно зазначити, що підходи вчених в питанні ієрархічних відношень відрізняються. Ми підтримуємо формулу топонімії, запропоновану Дж. Міллером: *twitter (tweeter) – poster un twitt* (тобто, писати короткі повідомлення + певним способом (відсутність/наявність вказівки на спосіб написання повідомлень).

Тропонімія в тому вигляді, в якій вона наведена у Дж. Міллера, нагадує родо-видову квазісинонімію, згадувану і Ю.Д. Апресяном (Апресян 1974: 235; Апресян 1997: 11).

Пор. *questionner* «розпитувати» – *attaquestionner* «розпитувати агресивно, атакуючи» або *exagérer* «перебільшувати» – *exabuser* «перебільшувати, зловживаючи». Тобто, спостерігаємо так звані квазісиноніми – «лексеми, тлумачення яких суттєво перетинаються, але не співпадають повністю» (Апресян 1997: 11).

Окрім цього в рамках квазісинонімії акцентуємо увагу на тому, що семантичні валентності та належність до однієї і тієї ж частини мови співпадають (Апресян 1974: 223). Доходимо висновку, що явище квазісинонімії є властивою для всіх частин мови, натомість тропонімія характеризується специфікою (тропонім відрізняється від свого гіпероніма способом дії), а відтак є характерною тільки для дієслів. Це положення вважаємо суттєвою теоретичною відмінністю від вищезгаданих тверджень.

Подібності виявляються в типі структури, що утворюються тропонімами і родо-видовими квазісинонімами – це ієрархія. В обох теоріях родове поняття відрізняється від видового (тропоніма в термінології Дж. Міллера) наявністю певного компонента ознаки в структурі значення останнього. Оскільки тропонімія включає різні види відносин за способом дії (Miller 1993: 57), відповідно різні ознаки є наявними і в структурі значення однозначного слова чи лексико-семантичного варіанта (окремого значення) багатозначного слова.

Отже, тропонімія – це різновид родовидових відношень, яка є основною формою ієрархічного структурування синонімічних рядів дієслова. Будучи одним з основних варіантів радіальної організації лексико-семантичного поля, тропонімія складає основу деревоподібних структур, елементами яких можуть виступати окремі дієслівні значення. В даному випадку неотропонім (наприклад, *attaquiner*¹) конкретизує спосіб яким здійснюється діяльність *діяти*, а часове співвідношення між тропонімом і гіперонімом – співпадіння у часі (іншими словами, суб'єкт *атакує-дражнить* весь той час, коли він займається діями: *атаками* і *дратуванням*). Спосіб розуміється широко і в даному випадку є вказівкою на конкретний вид діяльності.

Необхідно зазначити, що у більшій частині розглянутих нами дієслів-новацій діяльності є присутнім значення, в якому вони допускають актуалізацію.

Приміром, дієслово *vendre* у своєму першому значенні (приклад 1) вказує на постійне заняття «*céder la propriété de quelque chose à quelqu'un, en échange d'une certaine somme d'argent*», в той час, коли друге значення («*faire le commerce de quelque chose*») допускає актуалізацію співвіднесення діяльності з поточним моментом (приклад 2).

Приклад 1. *Il m'a vendu son vélomoteur pour 100 euros.*

Приклад 2. *Le boucher vend de la viande.*

---

¹ Attaquiner ← attaquer + taquiner.

Одночасно головною особливістю структури значень дієслів діяльності є не наявність у багатьох з них актуалізованого значення, а їхня здатність підніматися на вищий рівень узагальнення, якого позбавлені дієслова, що не входять до лексико-семантичного поля дієслів діяльності.

Індикатором такої здатності до узагальнення є саме абстрактна часова локалізація в одному зі значень дієслова.

2.1.1.Тропеїзація (розвиток полісемії). Неотропи

Розглядаючи в тропеїчному аспекті слово, можна виокремити два види його семантики: реальну семантику, тобто кодифіковане словником значення, та імпліцитну семантику, що презентує образне, відтворене з початкового.

Суть тропеїчного слововжитку репрезентується розумінням такої категорії, як образність. Дискусійність цього терміна в філологічній літературі відображає положення стилістики як науки на межі лінгвістики і літературознавства. В.В. Виноградов з приводу творчої дискусії 1959-1960 рр. у своїй роботі «Слово і образ» вчений писав: «Питання про образ переноситься в сферу загальної естетики, а відтак, висувається поки що не вирішена і складна проблема про необхідність розмежування двох стилістичних аспектів вивчення структур словесно-художніх творів у сфері поезики і стилістики художньої літератури, а саме аспектів стилістики лінгвістичної і стилістики літературознавчої, пов'язаної з теорією інших мистецтв».

В.В. Виноградов показав, що питання про образність художньої або поетичної мови є складним і функціонально розмаїтим: «Воно, в будь-якому випадку, не зводиться до проблеми переносного слововжитку слів і висловлень, до проблеми тропів, метафор і порівнянь. Воно відноситься до центральних питань естетики художнього слова» (Виноградов 1975).

У синтезі лінгвістичного і літературознавчого спрямування дослідження тропеїчного слововжитку закладено оптимальне рішення діалектичної єдності форми і змісту. Про плідність і

перспективність такого підходу писав В.В. Виноградов: «Тенденція до об'єднання лінгвістичних і літературознавчих концепцій форми і змісту словесно-художнього твору на основі поглибленого синтезу їх, на основі вивчення смислу, ідеї, замислу як словесно-структурного елемента художнього цілого є плідною і перспективною» (Виноградов 1975). Сьогодні троп є одним зі складових засобів вираження образної системи мови.

Для повнішої характеристики тропеїчної суті необхідно вказати на категорійний характер імпліцитності тропа. Індивідуально-авторський троп завжди є імпліцитним через невираженість результату переносу. Імпліцитність є максимально присутньою в тропі до тих пір, поки він не стане мовним фактом, поки за ним не закріпиться більш чи менш експліцитне значення. В переносному образному вжитку слова завжди є присутня імпліцитна тропеїчна якість, характерна для конкретної мовної ситуації, яка має виражений смисл в плані суб'єктивного авторського бачення, але стосовно реципієнта є прихованою, нерозгорнутою до кінця в силу мовної компетенції, психологічного складу того чи іншого індивідуума. В даному випадку виключаються стилістично невиправдані, неправильні тропи. Мовні тропи можуть активізувати імпліцитність у трансформації компонентного складу тропеїчного висловлення.

Співвідношення понять імпліцитності і образності є пропорційним. На рівні імпліциту в тропі конструюється рецептивне, тобто привнесене в конкретне вираження образне наповнення, яке є настільки образним, наскільки це дозволяє імпліцитна форма образу, створеного авторським баченням. У деяких випадках експлікації імпліцитного образу сприяє граматична форма. Тропеїчна якість, що містить в собі образ, вказує на присутність імпліциту, тобто його сприйняття є суто індивідуальним; реципієнт лише прагне максимально досягнути цю якість. Таким чином, тропеїчна імпліцитність завжди містить в собі образність. Тому два поняття – імпліцитний і образний є взаємовизначальними.

Вужче розуміння образності мови ґрунтується на використанні слів в переносному значенні, зі зміненою семантикою. При цьому слова, які отримали образне навантаження (імплікаціонал), в контексті (імплікаторі) певною мірою гублять свою номінацію. Вивчення образного значення слова (імплікаціонала) в цьому смислі приводить до дослідження лексичних прийомів, що надають мові естетико-художнього значення.

Як ми уже зазначали, збагачення мови відбувається не тільки завдяки утворенню нових і видозміни вже наявних слів, але й завдяки вживанню вже наявних в оптимальних для конкретної ситуації ймовірних структур імплікаціоналу.

Суттєва сторона механізму тропеїзації в типологічному плані не викликає особливих складностей. Стержнем утворення тропа є переніс, в результаті якого створюється імпліцитне значення, вихідний компонентний склад його визначається розвитком тропеїчної якості ймовірної структури. Лінгвістичне вивчення останнього в тому чи іншому вигляді досить широко представлено в сучасних дослідженнях. Проте, сьогодні спостерігається термінологічна розрізненість і невпорядкованість. Таке явище є закономірним на етапі становлення і розвитку наукового знання в галузі лінгвостилістики. Поява напрямків дослідження функціональної значимості мовних засобів визначила виникнення різного виду «стилістик». Тому і поняття «троп» в кожній з таких «стилістик» має свою термінологічну спеціалізацію.

Окремі випадки прояву тропа мають відповідно до своєї специфіки додаткові інтерпретації. Так, наприклад, порівняння як один з тропів на відміну від метафори в структурі залежностей в синтаксичному варіанті, епітет – також в структурі залежностей, але й в морфологічному варіанті тощо. Таким чином, диференціація тропів закладена у варіюванні формального вираження.

В сучасних лінгвістичних дослідженнях, і особливо у французькому мовознавстві, не обговорюється традиційно

стилістичне питання про диференціацію тропів. Розмаїття думок з цього питання є очевидним, варто тільки звернутися до джерел інформації: словників лінгвостилістичних термінів, наукових і прикладних досліджень.

Так, О. Селіванова вважає, що «троп – стилістична фігура мовлення, яка характеризується образністю, виразністю і ґрунтується на суміщенні традиційного, буквального й ситуативного або фігурального номінативного планів, яке зумовлює позначення одного предмета, ознаки, явища найменування інших» (Селіванова 2006: 627). Ж. Марузо взагалі не розрізняє фігури і тропи. Французький мовознавець визначає троп як «термін, що застосовувався інколи старою граматиною до фігур, які йменуються словесними, але й, що вживався також для позначення будь-якого роду фігур у тій мірі, в якій вони розглядалися в якості переносних... прийомів вираження, за яких, наприклад, абстрактне позначається через конкретне (метафора)... і т.д.» (Марузо 2004: 221).

Ю.М. Скребнев тлумачить термін «фігури мовлення» таким чином: «В широкому смислі: будь-які мовні засоби, включаючи тропи, що надають мові образність; у вузькому смислі: синтагматично утворювані засоби виразності» і тлумачить троп як «перенесення найменування (інколи йменованій перенесенням значення), що полягає в тому, що слово, словосполучення, речення, яке традиційно називає один предмет (явище, процес, властивість), використовується в даній мовній ситуації для позначення другого предмета (явища і т. д.), пов'язаного з першим тієї чи іншої форми змістового (сміслового) відношення» (Скребнев 2003: 122).

Тропи – зображувально-виражальні засоби мови – вирізняються підвищеною прагматичною значимістю як носії образності, що породжується зіштовхуванням у свідомості двох різних ідей. Пор.: тропи – «семантично двопланові утворення, які використовуються як декоративні засоби художнього мовлення» (Москвин 2004: 166). Проте, функції тропів не обмежуються цим, а полягають також у створенні «вертикального» значення. Для

тропа, на думку суттєво не стільки «утворення нового значення в слові в результаті перенесення смислу, скільки таке вживання слова, коли при «переносному» його значенні зберігається, тією чи іншою мірою, та інше, початкове, «пряме» його значення... Якщо слово вживається тільки в переносному значенні, то воно вже не відчувається носіями мови, як твірне» (Словарь литературных терминов).

Виходячи з мінімального числа порівнянь кодифікації тропів та їх термінологічної інтерпретації, можна вести мову про складності віднесення того чи іншого стилістичного прийому до тропів чи фігур мови. За послідовного розмежування тропів і фігур важливим є відмінність одних від інших в особливій синтаксичній побудові фігур. Тропи є лексико-семантичною категорією, але не менш яскраво виражаються їхні синтаксичні особливості (розгорнутий троп, тропи речень тощо). Якщо прийняти точку зору на троп як на однослівну конструкцію, тоді за рамками зацікавлення залишаться численні цікаві явища.

За розуміння тропів як морфолого-синтаксичного конструювання достатньо повно можна дослідити як зовнішній бік функціонування тропів, так і внутрішній, оскільки троп розглядається в синтагматичному включенні, в індивідуально-авторському використанні (пор. явище парцеляції).

Враховуючи відповідність синтаксичної побудови, троп розглядається як самостійний, відмінний від фігур мови прийом створення виразності і зображувальності тексту. На особливий характер тропів вказують німецькі лінгвісти Ф. Флейшер і Г. Міхель: «Фігурації замість є фігурними описами власне назв, вони утворюють традиційні тропи. Їхнє особливе положення випливає з того, що механізм фігурації не пов'язаний з реченням. Механізм фігурації всіх інших фігур, навпаки, пов'язаний з утворенням речення чи декількох речень» (Fleischer, Michel 1975: 258).

Розрізнення тропів і фігур є очевидним, якщо вважати фігурами те, що представляють собою паралелізм, антитезу тощо. В іншому розумінні фігур мови, не традиційному, а як «зовнішній нарис, вид, форма», троп можна віднести, як і будь-яке

інше мовне оформлення, до фігур. На складність розмежування тропів і фігур вказується в БСЭ: «...Чітко відмежувати троп від фігур не вдалося, оскільки «прирощення смислу» є характерними і для інтонаційно-синтаксичних варіацій словесних зчеплень, тобто фігур» (БСЭ 200: 331).

Ймовірність реалізації тропа залежить від насичення референтного вираження можливістю відтворити інтенсивну образність, від міри «бажання» переосмислити зміст мовної конструкції на первинній основі того, що неадекватно описується словниковою семантикою.

Троп проявляє себе на різних рівнях мови. Для лексичного рівня є характерним відбір лексем, які є оптимальним варіантом для побудови тропа.

На граматичному рівні важливого значення набуває стилістичне використання морфологічних категорій і синтаксичних конструкцій, використання їх в пошуку варіантної структури тропа, найбільш характерного для конкретної ситуації.

Сучасні тенденції в дослідженні тропів отримали узагальнене відображення у формулюванні П. Шофера і Д. Райса (1977), які визначили троп як семантичну транспозицію від наявного знака (знака *in praesentia*) до знака, що відсутній (*in absentia*), яка а) ґрунтується на сприйнятті зв'язку між однією і більше семантичними рисами² кожного з означуваних, б) є маркованою семантичною несумісністю мікроконтексту³ і макроконтексту, в) є мотивованою референційним зв'язком подібності, чи включення.

Найхарактернішими рисами теорії тропів, яка формується в сучасному мовознавстві можна вважати: розуміння тропів як системи, елементи якої – окремі тропи організовані ієрархічно (завдяки цьому підходу з'ясовуються відношення взаємозв'язку між окремими тропами і стає можливим постановка питання про

---

² Під семантичною рисою розуміємо одиницю значення.

³ Мікроконтекст – сегмент в ланцюжку означуваного, який займає троп; у випадку однослівного тропу мікроконтекст співпадає з самим наявним знаком; макроконтекст включає і ті частини ланцюга означуваного, які необхідні для визначення відсутнього знаку.

генезу тропів, тобто про свого роду «першотроп»); лінгвістичну мотивацію тропів (тропи як явище мови і, більше того, таке явище, яке якнайглибше є детермінованим мовними фактами; відповідно теорія тропів входить до мовознавства як один з його нових розділів).

З-поміж основних видів тропів, що активізувалися сьогодні, виокремлюємо процеси метафоризації, метонімізації, «синекдохізації».

2.1.2. Система, що стосується тропу

Відмінність, яка розділяє три тропи від класичної риторики, не є легкою для ідентифікації. Сучасні дослідження приймали спроби для опису механізмів тропів та їхніх функціональних складових для того, щоб визначити місце кожного терміну в рамках системи тропів. Традиційні відмінності знаходяться в процесі набуття нового змісту. До сьогодні існувала тенденція вияву специфіки кожного тропу. Теоретичний збіг об'єднує міркування щодо існування спільних дій образності (фігуративності). Диференціація є близькою до того, що її характер змінюється: маніфестується тенденція вирівнювання тропів.

Ґрунтуючись на цій точці зору, можна констатувати, що різні позиції, думки, положення можна було б звести до наступних:

1) об'єднання, що наближає метафору і синекдоху, відділяючи їх від метонімії:

синекдоха – метафора / метонімія

У цій концепції синекдоха видається, як троп-матриця «Головним результатом (...) є те, що синекдоха займає першу позицію, а метафора зводиться до синекдохи, використовуючи додавання і витіснення, що роблять з метафори продукт двох синекдох» (Pisoeur 1973: 208). У цій перспективі метафора презентується, як продукт об'єднання двох синекдох: *fleur* ужите метафорично мало б бути таким чином результатом прийому синекдохи у двох діях: спочатку узагальнюючої, позбавляючи *fleur* до *beauté*, а потім виокремлюючої через заміну *beauté* → *jeune fille*.

Зона перетину може бути розкладена на дві синекдохи, які функціонують у зворотньому напрямку:

вихідний термін → проміжний термін → кінцевий термін

Наближаючи метафору до синекдохи, встановлюють дуже чітку протилежність між нею і метонімією, яка визначається заперечно: це – не синекдоха, і не метафора (Pisoeur 1973: 208).

2) об'єднання, яке наближає метонімію і метафору.

А.Ж. Греймас і Ж. Куртес прирівнюють метонімію до метафори, ведучи мову про те, що метонімія є «на кшталт метафори, що відступає від норми» (Greimas, Courtès 1979: 227).

Наприклад, лев (*le lion*) є емблемою сміливості, стосовно до людини; це настільки ж метафора, де маємо сему (*той, що стрибає, готовий до стрибка (про зображену тварину)/+courage/* (сміливість), як і метонімія, коли здійснюється зміна змісту (поняття), звертаючись до характеристик, які властиві для предмета.

3) об'єднання, яке протиставляє метафору метонімії і синекдосі, які розглядаються блоково, що формують єдину категорію:

метафора / метонімія + синекдоха

Зазвичай метафору і метонімію розглядають у протиставленні: відмінності між ними зводяться до того, що метафоричний переніс описується як семантичний перехід на основі схожості між різнорідними явищами, а метонімія трактується як семантична трансформація на основі суміжності явищ.

Проте, в когнітивній лінгвістиці метафору і метонімію об'єднує загальне поняття концептуального домену: метафора передбачає проєкцію з однієї концептуальної області в іншу, метонімія – трансформації в рамках однієї концептуальної галузі.

Невизначеність меж між окремими концептуальними областями призводить до взаємодії метафори і метонімії. Дослідження останніх років все частіше звертають увагу на зв'язок механізмів метафоризації і метонімізації (Barcelona 2000, Goossens 1990 та інш.).

Як зазначає Н.Б. Мілявська «часто виникають випадки взаємодії метафори і метонімії на рівні слова, що дозволяє нам вести мову про метафтонімію, як один з елементів непрямого «ословлювання» явищ дійсності» (Милявская 2000). Наприклад, можемо навести наступний приклад: *L'omelette au jambon est partie sans payer. (Омлет з шинкою пішов і не заплатив).*

Аналізуючи даний приклад, ми маємо підстави вести мову про метафтонімію як самостійний механізм, що об'єднує в собі властивості метонімії (сполучення *L'omelette au jambon* замінює собою людина, яка їсть омлет), і метафори (наприклад, офіціант ресторану, який очевидно незадоволений тим фактом, що відвідувач не заплатив гроші, називає його «*l'omelette au jambon*» за деякою подібністю з концептом – джерелом (зовнішній вигляд, товстунчик, «бовтанка» тощо)).

Насправді, сьогодні не існує чіткої дефініції метафтонімії як когнітивного феномена. Загалом як стосовно метафори і метонімії метафтонімію розглядають лише в рамках традиційної лінгвістики, як троп, в основі якого лежить взаємодія двох стилістичних прийомів метафори і метонімії.

На концептуальному рівні метафтонімія може розглядатися, як взаємодія двох когнітивних механізмів (метафори і метонімії), які є ведучими когнітивними процесами у розширенні значення слів.

Більшість сучасних лінгвістів розглядають метафору і метонімію як дві різні конструкції, які беруть свій початок з двох різних когнітивних дій, хоча вони є подібні в тому, що обидва тропи містять певне джерело вираження, що передбачає заплановану мету.

Найрозповсюджений опис основної відмінності між метафорою і метонімією полягає в тому, що асоціація, яка веде нас від джерела до мети – це подібність, схожість між різними явищами, у випадку *метафоричного переносу*, і суміжність, у випадку *метонімічного переносу*.

Проте, дослідження останніх років все більше і більше доводять тісний зв'язок цих явищ (Barcelona 2000; Goosens 1990;

Kövecses, Radden 1998: 37-77; Warren 1992: 128-172 та інш.). Так, в них йдеться про реметонімізацію метафори (Riemer 2002: 379-401), вводиться термін «метафтонімія» (Goosens 1990), під яким розуміється перехід одного явища в інше в рамках концептуальних доменів (джерела і мети). Наприклад: *Élysée n. m. – endroit où il fait bon vivre* (Internaute.com). У даному випадку ми можемо говорити про явище метафтонімії, яке презентується нам, як мінімум, двохрівневою одиницею. На одному етапі відбувається ототожнення місця з тією назвою, яке воно має (процес метонімічного переносу), а далі елемент цільового домена – місцю присвоюються ті якості, які присутні для назви, а саме: престижне, багато, дороге (процес метафоричного переносу).

Таким чином, нам видається можливим розглядати метафтонімію як двохрівневий процес, в якому, на першому етапі один концепт = засіб забезпечує доступ до другого концепта = мети 1 в межах одного домену, і на другому етапі, цільовий концепт 1 відкриває доступ за засобами до цільового концепта 2, який знаходиться в межах іншого домену.

В результаті на першому етапі відбувається метонімізація вихідного значення, що йде в межах одного домену, а на другому етапі спостерігається процес метафоризації, який задіює, як мінімум, два домени. І, як наслідок складного когнітивного механізму виникають нові значення лексичних одиниць (або інновації, неологізми), які «ословлюють» елементи навколишнього світу, які з кожним часом стають все складнішими.

Для деяких науковців, відмінність між метафорою і метонімією є питанням ієрархії лексичних класів: коли два терміни належать до однієї таксеми, вони можуть породжувати одиниці, які характеризуються відхиленням від норми, метонімічного типу: *bonne fourchette* для *mangeur*, *fine gâchette* для *tireur*, *tête* для *personne*. «Якщо несумісність полягає у невідповідності поля, або сфер, інтерпретація є метафоричного типу. Якщо вона полягає у несумісності (несхожості) всередині

однієї і тієї ж понятійної сфери, інтерпретація може бути метонімічного типу» (Kleiber 1994: 193). Якщо присутня метафорична інтерпретація, то несумісність (відхилення від норми) мала би розташуватися над таксемою:

Інтерпретація / Рівень	Метафорична інтерпретація	Метонімічна інтерпретація
вищий/верхній: галузь	+	
нижчий: таксема		+

4) організація в трьох різних термінах:

метафора / метонімія / синекдоха

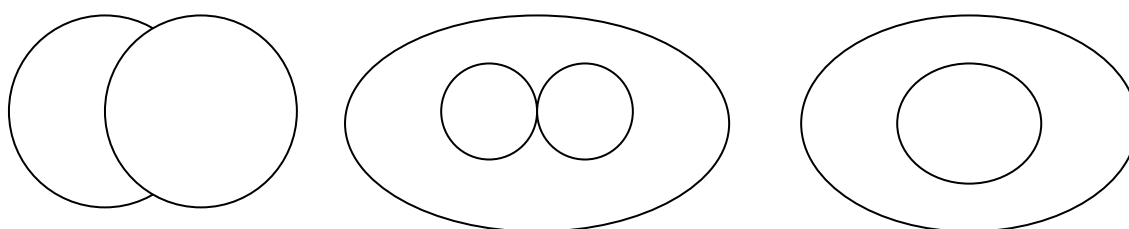
Контраст, що розділяє ці три тропи полягає в різній обробці семної взаємодії:

- перетин для метафори;
- співвключення (чи виключення) для метонімії.

У близькості (суміжності) не має семного перетину, є наявною спільне включення, метонімічна структура є всеохоплюючою, два взаємозв'язані терміни є суміжними у ширшій єдності;

- включення для синекдохи.

Ці різні відношення можна було б візуалізувати таким чином:

Метафора

Метонімія

Синекдоха

Діаграма 2.6. Метафора vs Метонімія vs Синекдоха

2.2. Метафоризація в умовах інноваційних процесів мови

На думку В.Г. Гака, одиниці, які виникають в результаті метафоричного переносу, є породженням розвитку системи мови, що ґрунтується на дії закону асиметричного дуалізму мовного знаку. Метафоричний переніс понять є універсалією синхронічної і діахронічної семантики (Гак 2000). В.М. Телія визначає метафору як найбільш потужний спосіб формування нових концептів, тобто відображення в мовній формі нового знання про світ – емпіричного, теоретичного чи художнього освоєння дійсності (Телія 1998).

Метафоризація визначається, як головний внутрішній двигун лексико-семантичного розвитку мови. В процесі метафоризації у слові відбувається взаємодія різних семантичних полів. Оскільки взаємодія смислів здійснюється в одній матеріальній оболонці, що означає ототожнення двох різних явищ, тобто таку характеристику метафори, як наявність в її основі подібності, або аналогії явищ, і таку характеристику, як двоплановість.

Ще деякий час тому метафори використовувалися як «декоративні» елементи у мові, сьогодні метафора є «комунікативним чинником і необхідним елементом» (Landheer 2002: 283-294).

Наприклад, *Faire les yeux de Chimène* (admirer). Ця метафора не є зареєстрована сучасними словниками. В онлайн-виданнях зустрічаємо декілька варіантів цієї неометафори: з дієсловом *faire*, з дієсловом *avoir*, без дієслова з прийменником *avec*. Chimène є персонажем твору *Cid* (Corneille). Вона закохана в Родріґа. Ця метафора пропонує аналогію між «сильним захопленням», яке відчуває героїня і «захопленням бельгійського уряду особами, які добре вклали свої кошти»: «*Vous qui avez placé votre argent au Luxembourg, ou ailleurs, on vous adore. Le gouvernement vous fait les yeux de Chimène [...]*» (Le Soir, les 27-28 septembre 2003).

Значення – «*adorer*» або «*admirer*». Висловлення *faire les doux yeux à quelqu'un* видається комбінованим з виразом *avoir les yeux de Chimène* таким чином заміняючи дієслово *avoir* лексемою *faire*.

Або наступна метафора *marche blanche* (*marche contre la pédophilie*). Сама подія (*marche blanche*) вперше відбулася в жовтні 1996 року. Вона пройшла в Брюсселі після так званої справи Дютру, за ініціативою батьків жертв. Маніфестанти були одягнуті в білий одяг і мали в руках кульки білого кольору. Білий колір символізував чистоту, що асоціюється з дітьми. У метафоричному використанні *blanc* зазвичай виступає символом чистоти і чесності. Значення *marche*, подане словником TLF – «*manifestation non violente destinée à attirer l'attention des autorités sur un problème, une revendication particulière*», зараз, як бачимо значення, пов'язане з проблемою педофільії. *Marche blanche* є концептом, незареєстрованим жодними наявними словниками: «*Une **marche blanche** rendra hommage mardi soir aux deux garçons de 21 ans tués sauvagement vendredi soir dans un quartier sensible de la banlieue de Grenoble (Isère)*» (Le Parisien, le 30 septembre 2012).

Традиційно розглядувана, як риторична фігура суто декоративного характеру (від класичних концепцій Аристотеля, письменників XVIII-XIX ст., до праць Дюмарсе і Фонтаньє), метафора на початку нового століття є центром уваги в галузі лінгвістики, у філософії мови, семіотиці.

У новітніх дослідженнях, що ґрунтуються на працях С. Рішара (Richards 2005: 36) і М. Блека (Black 1962), дослідженнях у руслі когнітивної лінгвістики у 80-х роках минулого століття (Lakoff, Johnson 1998), згодом у працях Ж. Фоконьє (Fauconnier 1984), метафора перестає бути простою фігурою «заміщення», що призначена для надання привабливості чи окраси поетичного висловлення, і сьогодні вона розглядається радше, як динамічна концептуальна взаємодія, яка генерує нові форми доступу до знань.

Як стверджує Н. Шарбоннель (Charbonnel 1999), відбувається головний гносеологічний поворот, що веде від парадигми *експресивний семантичний порядок* до *когнітивного семантичного порядку*.

«Коли Ромео говорить Джульєтті: «*c'est le soleil de mes journées*», йдеться про експресивний семантичний порядок. Коли

Ніл Бор говорить про ядро атома, навколо якого рухаються електрони, «*c'est le soleil des électrons*», мова йде про когнітивний семантичний порядок» (Charbonnel 1999: 34).

Це нове евристичне бачення метафори (Prandi 1992; Gardes-Tamine 2011) дозволило розширити галузь вивчення даної фігури поза межами літературних текстів, уможливлючи розгляд динаміки метафори в інших текстових типологіях і дискурсних реалізаціях.

Уперше вченими, зокрема Ж.-Ф. Ассалом, було розпочато з'ясування когнітивних і семіотичних механізмів, що лежать в основі метафори, яка викоростовується в спеціалізованих текстах тощо. Так, метафорична фігура є предметом зацікавлення епістемологів: зокрема, праці Ю. Шлангер (Schlanger 2005), дозволили проаналізувати головну роль метафори як засобу вираження нових наукових явищ, понять тощо. Тут метафора представляє символічну фігуру переходу від ідеї до вербалізації концепту.

Таким чином, нова концепція динаміки метафори, в якій фігура має головно евристичну функцію, слугує своєрідним трампліном для дефініції та передачі технічних, наукових знань. З цього приводу в працях стосовно наукової популяризації (D. Jacobi), а також в роботах з соціотермінології (F. Gaudin) увага акцентується на популяризаторській ролі метафори і на комунікативній здатності аналогії: «Метафора відіграє таку ж важливу роль, як і «дотик (пальпація)», і є такою ж цінною» (Gaudin 2005: 206).

Зазначимо, що в сучасних умовах найрозповсюдженішою вважається інтеракціоністська концепція метафори. Згідно до цієї концепції, в тій її версії, яка належить М. Блеку, метафоризація є процесом, в якому взаємодіють два предмети, чи дві суті: «*principal subject*» (суть, яка осмислюється завдяки метафорі) і «*subsidiary subject*» (суть, яка є інструментом такого осмислення) (Блек 1990: 172).

Очевидним залишається те, що найважливішою функцією метафори у будь-яких інших дискурсах є риторична функція,

метафори, як лінгвістичного прийому, здатного маніпулювати думкою аудиторії. Однак, ця маніфестація метафори головно не є предметом наших розвідок, нас цікавлять лексикалізовані метафори, які позначають нові концепти у певній галузі. Ці терміни-тропи або терміни-метафори можуть демонструватися під різними семіотичними формами, презентуючи таким чином різний рівень взаємодії між джерелом і реципієнтом, що їх генерує.

На нашу думку першою реалізацією метафори є випадок катахрези, що чисельно презентується у різних дискурсах. З-поміж термінів-катахрез в сучасній французькій мові назвемо кілька прикладів: *plainte*, *appel*, *assiette* (d'une garantie), *fardeau* (de la preuve). Ці приклади ілюструють тенденцію метафори до становлення терміну у формі лексикалізації і катахрези.

В другому випадку реалізації фігури метафорична взаємодія між сферою-джерелом і сферою-реципієнтом здатна генерувати серії близьких термінів⁴, які підтверджують життєвість концептуальної динаміки. Як приклад, наведемо метафоричні кластери (з онлайн-видань юридичної тематики):

siège → *la magistrature assise*

parquet → *le ministère public*

barreau → *les avocats*

robe → *la magistrature et le barreau*

Додамо також, що антропоморфемна метафора, яка застосовується в спеціалізованих текстах, генерує метафори послідовно:

tête/corps/pied → *parties d'une requête*

І третій випадок фігури презентовано конфліктними метафорами, де взаємодія між джерелом і реципієнтом залишається своєрідним викликом для умов логічної когерентності, і, які відтак стимулюють наші компетенції. У цих випадках такі метафори є зазвичай базовими метафорами нових теорій або, радше нових гносеологічних парадигм, що вдаються

---

⁴ У цьому випадку М. Пранді веде мову про метафоричні кластери, метафоричні скупчення (Prandi 2010).

до образних виражень для того, аби краще передати а відтак, і усталити в мові новий концепт. Найвідомішим випадком цієї типології/підходу є приклад з теорії природного відбору Дарвіна, де «*природа*» порівнюється з «*прозірливим фермером*» (*nature – fermier clairvoyant*) (Prandi, Rossi 2012: 7-19).

Є доцільним вести мову про метафору, що не зазнала процесів лексикалізації, але яка «стягує» численні випадки неологічних номінацій у спеціальних/спеціалізованих дискурсах.

Як зазначають з цього приводу І. Шлянгер і Ж. Стенжерс, будь-яка наукова еволюція, будь-яка нова парадигма знання ґрунтується на аналогічній винахідливості:

«Сучасні епістемологи стверджують, що будь-яка наука базується на операції метафоризації, де переміщення значення, аналогії і двозначності базових концептів забезпечують гіпотези і орієнтуються на спостереження» (Schlanger, Stengers 1991). «[...] Те, що відбувається є феноменом, який А. Кестлер йменує бісоціацією⁵: безпосередній синтез між двома зонами або матрицями. Обидві матриці були відділені: то у просторі дисциплін, то в часі. [...] Драматичним стрибком виступає їхнє зближення, що є актом креативності» (Schlanger, Stengers 1991: 80).

Ця аналогічна винахідливість, основа парадигми, часто приймає форму метафоричного зближення, як таку, що вважається здатною вербально виражати результати думки.

Підтверджуючи дану думку, наведемо кілька прикладів, що з'явилися в останнє десятиліття: *mère porteuse*, *mère couveuse*, *location d'utérus*, *parents commmanditaires*. Ці неометафори видаються такими, які посилаються на базисну метафору, метафору *mère-machine*, або *mère-usine*, ідеологічне значення якої не має бути применшеним: відношення між матір'ю і сином (*mère – fils*), динаміка родинних зв'язків, які завжди розглядалися, як дійсно природні феномени. Окрім цього такі метафори мали б бути проінтерпретовані у світлі сучасної пост-індустріальної

---

⁵ Специфічно «двопланова» природа будь-якого креативного акту.

культури. *La mère* (мати) – у цій новій парадигмі – можна було б розглядати, як «*usine de production d'embryons, de nouvelles vies produites en séries*». Взаємодія між сферою-джерелом (материнство (*maternité*)) і сферою-реципієнтом (виробництво (*production*)) є помітною в таких термінах, як *programme de maternité, production d'embryons, enfant artificiel*, присутність економічного елемента в сфері-реципієнті, що забезпечується такими термінами, як *location d'utérus, contrat de location d'utérus*.

В даних умовах метафора, як концептуальна взаємодія, що формує наше бачення світу, доводить всю свою здатність моделювання.

Вважаємо можливим погрупувати ці найменування на 7 лексичних категорій, згідно концепції яких акцент робиться на темі 1) «вагітність» (*gestation*) (*mère porteuse, femme porteuse, porteuse, gestatrice*); 2) «родинні зв'язки» (*mère d'emprunt, mère de substitution, mère hôtesse, mère subrogée, parentalité subrogée, mère de remplacement, mère par procuration*, тощо); 3) «комерційний характер діяльності» (*mère mercenaire, vente de grossesse, vente d'enfant*), 4) «платня, винагорода за орган» (*location d'utérus, ventre à louer, temps de location utérin*); 5) «характер пологів» (*prêt d'utérus, don d'enfant, mère d'accueil, maternité pour autrui*), 6) «походження» дитини» (*enfant issu d'un repiquage utérin, enfant prothèse*, тощо), 7) певні характеристики згоди, домовленостей (*adoption anténatale programmée*).

Упродовж 2000-2010 років ця термінологічна сукупність еволюціонувала, згідно з соціолінгвістичними механізмами, що керують лексикалізацією. З-поміж вищенаведених термінів деякі вийшли з ужитку, інші успішно увійшли до словника та активно використовуються носіями. Метафора стала невід'ємною частиною когнітивних процесів, які сприяють нашій щоденній діяльності розуміння складних ситуацій і абстрактних феноменів/концептів.

У цьому відношенні метафора конфігурується, як «міжсферна проєкція», тобто онтологічна відповідність (концептуальна карта) між двома різними просторами, які не належать до однієї

матриці; відтак, маємо переміщення значення через схожість і аналогію, що і складає особливість метафори (Le Guern 2008). Інакше кажучи, сфера досвіду⁶ головно конкретна (сфера-джерело) проєктується на іншу абстрактну сферу досвіду (сфера-реципієнт).

Приймаючи до уваги те, що більшість процесів, пов'язаних з діяльністю людини, є метафоричними, метафори⁷ як лінгвістичні вирази є допустимими і можливими, оскільки кожен мовець володіє метафорами, як ментальними структурами у своїй концептуальній системі.

Ж. Лакофф і М. Джонсон наполягають на перцептивній мотивації концептуальних метафор, які обумовлені нашою сенсомоторною структурою, а, отже, є вираженням «справжньої, втіленої» природи мовної когніції. Суть полягає в тому, що фізичні об'єкти мають добре визначені властивості, оскільки є наявний прямий досвід, тоді, як абстрактні поняття не є досяжними за значенням і позбавлені точної дефініції. Для того, щоб комунікацію зробити ефективнішою, маловизначений концепт, таким чином, інтерпретується і розуміється через віднаходження подібності з структурою більш позначеного, повсякденного концепта (*je ne vois pas le problème; il a bien investi son temps*).

Метафоричне переміщення є одним з важливих чинників в семантичній зміні, з одностороннім рухом від конкретної сфери, елементарної, до абстрактної сфери. Нове значення, породжене процесом метафоризації може потім бути лексикалізованим і ввійти до словникового складу.

---

⁶ Для когнітивної лінгвістики сфера досвіду є сферою енциклопедичною, яка включає будь-які знання, якими володіє мовець у полі свого досвіду; здебільшого вона варіює від особи до особи.

⁷ Термін *метафора* позначає когнітивну діяльність, операцію *концептуальної карти*, що допомагає прикріпити ментальне відображення і лінгвістичне вираження абстрактного концепта до конкретного референта; метафоричний вираз є вербальним оформленням цієї активності, лінгвістичною реалізацією ментальних метафоричних структур, визначеними з цього приводу "концептуальними метафорами" (Пор. G. Lakoff, M. Johnson *Elementi di linguistica cognitiva* (dirigé par M. Casonato et M. Cervi), Urbino, QuattroVenti, 1998, p. 42.).

Тобто, метафоричне значення може стати звичним, стати уживаним, а, відтак, стати частиною словника. В цьому випадку йдеться про «лексикалізовані метафори» (Niklas-Salminen 1997: 151).

Таблиця 3.1

Процес неосемантизації

<i>Слово</i>	<i>Ініціалне значення</i>	<i>Нове значення</i>
11 septembre	<i>11 septembre</i>	<i>Tragédie, catastrophe artificielle</i>
avatar	<i>1. Dans la religion hindoue, Chacune des incarnations du dieu Visnu. 2. Fig. Métamorphose, transformation</i>	<i>Personnage virtuel que l'utilisateur d'un ordinateur choisit pour le représenter graphiquement, dans un jeu électronique ou dans un lieu virtuel de rencontre.</i>
butineur	<i>qui visiter les fleurs pour y chercher la nourriture de la ruche (pollen, nectar)</i>	<i>moteur de recherche sur le Net</i>
clic	<i>onomatopée imitant un claquement sec</i>	<i>pression exercée par le doigt sur le bouton d'une souris d'ordinateur</i>
divisionnisme (ethnique)	<i>didact. Procédé de peinture qui consiste à juxtaposer des touches de ton pur sur la toile</i>	<i>mouvement du séparatisme ethnique</i>
divisionniste	<i>adj. et n. du divisionnisme</i>	<i>partisan du mouvement du séparatisme ethnique</i>
exosquelette	<i>biol. Structure externe et dure, que sécrètent</i>	<i>squelette métallique destiné à fournir en</i>

	<i>certain</i> <i>invertébrés</i> (<i>carapace</i> <i>d'insectes</i> , <i>coquille</i> <i>de</i> <i>mollusques</i>)	<i>premier lieu des</i> <i>retours d'effort sur le</i> <i>corps et à mesurer les</i> <i>mouvements relatifs</i> <i>entre les membres</i>
flamme	<i>phénomène lumineux</i> <i>produit par une</i> <i>substance ou un</i> <i>mélange gazeux en</i> <i>combustion</i>	<i>message haineux sur le</i> <i>Net</i>
forum	1. <i>Place du marché.</i> 2. <i>Place où se tenaient</i> <i>les assemblées du</i> <i>peuple et où se</i> <i>discutaient les affaires</i> <i>publiques (comme en</i> <i>Grèce l'agora)</i> 3. <i>Fig. et littér. Lieu où</i> <i>se discutent les affaires</i> <i>publiques. L'éloquence</i> <i>du forum.</i> 4. <i>(1955) Réunion où</i> <i>l'on débat d'un sujet.</i>	<i>Espace virtuel</i> <i>consacré à l'échange</i> <i>de messages, aux</i> <i>discussions sur un</i> <i>thème, entre</i> <i>utilisateurs d'un</i> <i>réseau télématique</i>
frimousse	<i>fam. Visage agréable</i> <i>(d'enfant, de personne</i> <i>jeune)</i>	<i>smiley, binette</i>
fureteur	1. <i>Celui qui chasse avec</i> <i>un furet.</i> 2. <i>(1611) Mod. Fig.</i> <i>Personne qui cherche,</i> <i>fouille partout en</i> <i>quête de découvertes.</i>	<i>navigateur, moteur de</i> <i>recherche</i>
mouchard	1. <i>Péj. Espion,</i> <i>indicateur de police.</i> 2. <i>Délateur,</i>	<i>petites informations</i> <i>envoyées par un site</i> <i>que vous consultez</i>

	<p><i>dénonciateur.</i></p> <p>3. N. m. (1894) <i>Se dit de certains appareils de contrôle enregistreurs.</i></p> <p>4. Milit. Avion <i>d'observation.</i></p>	<p><i>vers votre ordinateur. Ces informations sont stockées dans un petit fichier implanté sur le disque dur. Lors d'une prochaine visite sur le même site, elles sont utilisées pour prendre en compte les préférences de l'internaute</i></p>
navigateur	<p>1. <i>Personne qui navigue, fait de longs voyages sur mer.</i></p> <p>2. <i>Membre de l'équipage d'un navire ou d'un avion, chargé de faire suivre à celui-ci un itinéraire déterminé.</i></p> <p>3. <i>Autom. Assistant du pilote en rallye.</i></p>	<p><i>logiciel client pour l'affichage de pages Web au format HTML, qui permet l'activation de liens hypertextes pour aller de site en site</i></p>
navigaton	<p>1. <i>Le fait de naviguer, de se déplacer en mer à bord d'un navire.</i></p> <p>2. <i>Le fait de naviguer sur les cours d'eau.</i></p> <p>3. <i>Science et technique du déplacement des navires.</i></p> <p>4. <i>Ensemble des déplacements de navires dans un lieu, sur un itinéraire déterminé; trafic par</i></p>	<p><i>mode de consultation consistant à passer de manière non linéaire d'un document électronique, d'un site d'un réseau télématique à l'autre grâce aux liens hypertextes</i></p>

	<i>eau.</i> <i>5. Circulation aérienne</i> <i>(en avion, en aérostat)</i>	
suffixe	<i>gramm., ling. élément</i> <i>de formation (affixe)</i> <i>placé après une racine,</i> <i>un radical, un thème,</i> <i>pour former un dérivé</i>	<i>Partie finale (d'une</i> <i>adresse électronique)</i> <i>qui indique l'origine</i> <i>géographique ou le</i> <i>domaine d'activité</i>
ver	<i>lombric terrestre (et</i> <i>tout annélide qui lui</i> <i>ressemble), petit</i> <i>animal allongé au</i> <i>corps cylindrique et</i> <i>mou, dépourvu de</i> <i>pattes</i>	<i>virus informatique</i> <i>particulier</i>

2.3. Концептуальні метафори і культурні моделі у новому мовному середовищі

Концептуальний підхід Ж. Лакоффа розрізняє три типи метафор, які утворюють структуру звичайної концептуальної системи нашої культури і відображаються в лексиці: 1) структурні метафори; 2) метафори орієнтування; 3) онтологічні метафори.

1. *Структурні метафори* структурують більш складний і абстрактний концепт в інший концепт, більш ясний, добре позначений і високоструктурований; наприклад, в метафорі *La discussion, c'est la guerre* активізується концептуальна сцена, в якій *суперечка (дискусія)* структурована під формою «*lutte*» (боротьба), вербальної битви: *Le Ministre de l'Économie a défendu ses thèses avec véhémence, mais son argumentation présentait plusieurs points faibles.*

Метафора *Le temps, c'est de l'argent* ґрунтується на культурному баченні, що розвинулася у західній культурі, особливо в індустріалізованих суспільствах, де робота

асоціюється з часом, який потрібно затратити для її виконання, і де час обчислюється, відтак робота оплачується пропорційно до використаного для її виконання часу. Ця модель екстраполюється на спосіб, за яким ми структуруємо наші щоденні заняття, і так добре, що ми розуміємо час, як товар, який має цінність, як річ, яка може бути витраченою, інвестованою, зекономленою: *Il a gaspillé son temps; J'ai gagné du temps.*

2. Метафори не тільки структурують індивідуальні концепти, але й також сукупність концептів, які використовуються для організації мережі відношень. У цьому випадку йдеться про *просторові метафори* або *метафори орієнтування*, названі так, оскільки вони відображають орієнтацію у просторі (пари *dessus – dessous, dedans – dehors, devant – derrière, central – périphérique*).

Ці метафори знаходять своє фізичне і соціальне підґрунтя в сенсорних досвідах і ґрунтуються на відношеннях, що ми відчуваємо, а візуальна перцепція відіграє головну роль стосовно інших значень.

Наприклад, схема ***Le plus est en haut, le moins est en bas***, що презентована рисою [*вертикальність*], опирається на тому досвіді, що сукупність об'єктів або кількість рідини збільшується і, що рівень стає вищим по мірі того, як ми додаємо інші об'єкти або рідину: *Le taux d'inflation est en train de monter ; Les prix ont baissé.*

Рівнозначність *positif = en haut, négatif = en bas*, звідки і метафора *Le bon est en haut*, вона також побудована на фізичних основах: все, що є добрим для людини – життя, здоров'я, щастя, успіх – пов'язано з прямою позицією нашого тіла, і *вгори*: *Le moral des investisseurs remonte.* І, навпаки, емоції або негативні душевні стани – смуток, депресія – асоціюються з позицією *внизу*, звідки й метафора ***Le mauvais est en bas***: *Les craintes d'une rechute de l'économie plombent le moral des entreprises.*

Очевидно, що просторові концепти, такі, як опозиція *en haut – en bas* виходять більш-менш прямо з нашої фізичної перцепції.

Проте, потрібно враховувати і метафоричний переніс, який будучи вмотивований на досвіді, залежить від культурної

сукупності знань певної спільноти людей, і може структурувати різним способом зовнішні реалії, залежно від своєї культури. Численні дослідження у цій галузі підтверджують розмаїття «культурно специфічних» реалізацій універсальних концептуальних метафор.

З цього виходить, що метафори, які асоціюються з просторовими, фізичними концептами, можуть бути утворені по-різному, залежно від культурних нюансів. Наприклад, в пуританському суспільстві, де *багатство* сприймається в негативному значенні, метафора *Le plus est en haut* може замінитися конструкцією *Le plus est en bas* (Richardt 2005: 36).

3. Абстрактний концепт часто сприймається і зараховується до категорії, як дискретна сутність або незмінна субстанція. Йдеться про **онтологічні метафори**, через які можна посилатися на абстрактні феномени, кваліфікувати їх, ідентифікуючи особливі риси. Події та дії розуміються як об'єкти (предмети), діяльність як субстанція (речовина), стани як вмістилище: *Le pays est sorti de la crise*; ідеї як продукти харчування, живі організми: *Il est le père de la théorie économique susmentionnée*.

Досить частими є випадки «персоніфікації», коли присвоюються якості і характеристики живої істоти неживим істотам (сутностям): *L'inflation frappe les nations les plus pauvres*; *L'inflation a attaqué les fondements de notre économie*.

Сучасні орієнтації когнітивної лінгвістики наполягають на взаємодії між метафорою і культурою; той факт, що метафоричні концепти відсилають до специфічних досвідів фізичної, соціальної і культурної природи, пояснює чому не існує однозначності метафоричних конструкцій від одного народу до іншого⁸. Дійсно, поряд з первинними метафорами або моделями, які можливо відтворити у будь-якій мові, незалежно від

---

⁸ Кожна мова володіє своїми власними конструкціями або ментальними уявленнями – що Ж. Фоконьє позначає, як “ментальні простори” – і по-різному вибирає чіткі характеристики, через які вона позначає конкретні або абстрактні сутності. (Пор. G. Fauconnier, *Espaces mentaux : aspects de la construction du sens dans les langues naturelles*, Paris, Les Éditions de Minuit, 1984.

культури, існують метафори, які є специфічними у культурному відношенні, і можуть бути присутніми в окремих мовах і окремих суспільствах (Grady 2007: 188-213).

Доходимо висновку, що, як велика частина суспільної реальності розуміється в метафоричних термінах і, що сприйняття фізичного світу є також частково метафоричним, метафора відіграє роль першого плану в детермінації і еволюції нашої системи цінностей і сприйняття реальності.

Метафора дозволяє оптимізувати мовні ресурси, вимагаючи простішого когнітивного процесу, завдяки її лаконічності та взаємодії зі знаннями.

Процес метафоризації відзначається значним пришвидшенням. Метафори презентують справжній спосіб збагачення словника. Ефективність метафори полягає в тому, що вона дозволяє представити абстрактний концепт, який складно було б пояснити конкретним чином: *spirale des prix; levier financier; échelle mobile; élasticité de la demande*. Це також спосіб творення термінів, «вийнятих» з загальної мови і заповнювати, таким чином, лінгвістичні лакуни (катахреза⁹): *Le concept de commerce équitable trouve ses racines dans la communauté des ONG*.

Поряд з великою кількістю конвенційних¹⁰ метафор або лексикалізованих метафор – тих, що вживаються систематично, і, які отримали постійне означуване в своїй області, зареєстроване словниками (*hausse/baisse des prix; fluctuations des taux de change; décollage d'une entreprise; bouclier fiscal*)¹¹ –, можна виявити групу

---

⁹ Лексична катахреза є необхідною метафорою, інтегрованою в лексику, яка слугує для позначення реалії, для якої не існує іншого терміна (*feuille de papier, pied de la montagne*). Є очевидним, що йдеться про “мертву” метафору, тобто, непродуктивну метафору.

¹⁰ Метафора є також стратегією лексикалізації: метафора, яка уживається часто для позначення одного й того самого референта стає конвенційною. Ступень конвенційності є пропорційним до частотності, що більше вираз є частим у вжитку, то більше він є конвенційним.

¹¹ Такі терміни, як *flottement, liquidité, hausse/baisse* вже не сприймаються як метафоричні, однак це не означає, що вони втратили свою метафоричну природу, натомість радше вони повноцінно ввійшли до конвенційної лексики, їхнє розповсюдження засвідчує про їхню життєвість.

живих метафор або фантазійних і креативних метафор, формацій, створених *ad hoc*, таких, які існують тільки в певному контексті, і які уможливають нове розуміння людського досвіду, даючи нове означуване актуальній реалії.

На відміну від лексикалізованих метафор, неометафори не ґрунтуються на аналогії попередньо усталеної, а пропонують нове відношення подібності між двома одиницями, презентуючи часто реальність у суб'єктивній перспективі. Такі метафоричні висловлення є легко впізнаваними, оскільки вони розбивають текстову ізотопію, продукуючи на отримувача ефект несподіванки.

Вибір між численними концептуальними метафорами, що має на меті опис феноменів реальності дозволяє фільтрувати сприйняття реальності, яке бажають передати реальність, що призводить до того, аби розглядати метафору, як «місце розмежування мови і культури» (Resche 2006), і, як «барометр еволюції ідей та практик» (Resche 2006: 37).

Утім, будь-який автор, коли йдеться про літературний чи спеціальний текст, неминуче піддається впливу метафор своєї власної культури, що створюють підсвідомо субстрат; одночасно він оперує відбором і певним чином реорганізацією метафор, аби надати форму своїм власним думкам у світі, який його оточує (Freeman 2007: 1175-1202).

Об'єднуючий елемент різних типів метафор у різних сферах людської діяльності складає антропоморфізація структурованих процесів, тобто діяльностей, властивих для людини. Онтологічні метафори, у яких персоніфікація вважається найсучаснішим вираженням, є найчисельнішими завдяки їх комплексному та абстрактному характеру політичних, економічних, соціальних феноменів, які, таким чином можуть бути краще пояснені і зрозуміліші:

*«Par ailleurs, l'association estime que la fermeture de services hospitaliers agit comme un **effet de repoussoir** pour les médecins généralistes et ne fait qu'accentuer la **désertification médicale**» (La Tribune.fr, le 13 juillet 2010);*

«*S'il s'avérait que le ministre a fait commerce de son influence, ce serait un délit*» (L'Express.fr, le 17 juillet 2010);

«*Moral des ménages en berne et industriels prudents en France*» (La Tribune.fr, le 23 juillet 2010);

«*[...] l'économie allemande «est de nouveau d'humeur à faire la fête*» (La Tribune.fr, le 23 juillet 2010);

«*La mondialisation repart de plus belle*» (La Tribune.fr, le 23 juillet 2010);

«*Le moral des ménages allemands est au beau fixe*» (Le Figaro, le 30 juillet 2013).

Розглянемо найпрезентативніші випадки метафор:

Метафора – GUERRE (ВІЙНА)

Одна з науживаніших метафор – структуральна метафора activité politique/économique etc. = guerre, яка ідентифікує, наприклад, бізнес-справи з війною, економічну систему з полем битви і учасників цього процесу (покупців, продавців) з бійцями, які перемагають або програють:

«*Pourquoi lutter contre l'ouverture de call-center offshore et en même temps autoriser la délocalisation de la production automobile? [...] Les services proposés dans la téléphonie mobile par les centres d'appel français sont catastrophiques [...]*» (La Tribune.fr, le 12 juillet 2010);

«*Retraites: la bataille parlementaire est lancée*» (La Tribune.fr, le 20 juillet 2010).

«*Le groupe PS à l'Assemblée [...] n'a pas réussi à tenir ses troupes*» (L'Express.fr, le 10 octobre 2012);

«*Grèce: la (dernière) balle dans le camp du président*» (La Tribune.fr, le 12 mai 2012).

«*Énième rebondissement dans la guerre sans merci que se livrent Boeing et Airbus, l'Union européenne a annoncé ce mercredi qu'elle ferait appel de la condamnation de l'OMC*» (La Tribune.fr, le 21 juillet 2010);

«*Mais la principale préoccupation de ces économies porte sur le maintien à un niveau élevé du taux de chômage et la bataille pour*

*l'emploi apparaît comme le **défi** économique majeur des mois à venir» (La Tribune.fr, le 11 août 2010).*

Метафора – JEUX/SPORTS (ІГРИ/СПОРТ)

Це є інша структурна метафора, яка категоризує будь-яку діяльність людини, як гру чи спортивний захід: activité politique/économique, etc. = jeu/sport, розділяє з попередньою метафорою характеристику змагань, кінцевою метою яких є перемога.

Метафори, які походять з семантичного поля *війни і спорту, схемами захисту, атаки, перемоги і поразки*, сприяють більш динамічній презентації економічних, політичних, соціальних феноменів; хоча, надзвичайний акцент на презентацію певних діяльностей з допомогою військових термінів можна було б проінтерпретувати, як заклик до боротьби, а відтак існує ризик затвердити культурну модель, яка ґрунтується на тріумфі агресивності:

*«Qu'ils habitent des pays pauvres ou riches, tous les jeunes affrontent aujourd'hui le même **adversaire** redoutable: le chômage. [...] Les jeunes issus des économies en «sur-peuplement» [...] seront, eux, sujets à l'emploi **vulnérable** et au travail au noir» (La Tribune.fr, le 11 août 2010).*

Метафора – VOYAGE (ПОДОРОЖ)

Інший приклад структурної метафори, яка концептуалізує будь-яку сферу людської діяльності (політика, економіка тощо) у формі подорожі: politique/économie, etc. = voyage на основі нашого досвіду руху до певного пункту призначення, цілі нашої діяльності:

*«Rappelant les «problèmes de **viabilité budgétaire** à long terme» qui se posent au pays, il a indiqué qu'il fallait «maintenant que l'investissement privé **prenne le relais** de l'Etat pour emmener la reprise» (La Tribune.fr, le 25 juillet 2010);*

*«Le secrétaire d'Etat à l'Emploi Laurent Wauquiez a estimé ce lundi que l'emploi saisonnier avait «très nettement **démarré**» cette saison» (La Tribune.fr, le 26 juillet 2010);*

*«Bien sûr **ils sont à la traîne** sur l'inflation», souligne Dariusz*

*Kowalczyk, économiste et stratège chez Crédit Agricole CIB. «Ils essaient de **prendre le train qui a quitté la gare** et ils courent pour le **rattraper**» (La Tribune.fr, le 27 juillet 2010);*

*«C'est l'Allemagne qui **tire la charrette** européenne, l'indice de confiance y gagnant 4 points. La France affiche la deuxième meilleure performance avec un indice en hausse de 2,6 points» (La Tribune.fr, le 29 juillet 2010);*

*«Soldes: le soleil et les touristes ont fait **repartir** les ventes» (La Tribune.fr, le 03 août 2010);*

*«C'est le 4e **départ** d'importance dans l'équipe économique d'Obama» (20 Minutes.fr, le 23 novembre 2010);*

*«La Cour des comptes anticipe un **dérapiage** du déficit public en 2013 et 2014» (Le Figaro, le 11 février 2014);*

*«...Ting Lu, économiste de Bank of America-Merrill Lynch. La croissance chinoise ralentit, mais il n'y a pas de signe d'**atterrissage brutal**», selon lui» (La Tribune.fr, le 11 août 2010).*

Метафора – LIQUIDE (РІДИНА)

Ця онтологічна метафора ідентифікує, наприклад, гроші з такою рідкою субстанцією, як вода: *argent = liquide* і політичні, фінансові дії з нестабільними рухами/переміщеннями; як і рідина, гроші також можуть концептуалізуватися, як вмістилище, в яке вони можуть вливатися.

Більшість виразів, що підпорядковуються цій метафорі, отримали достатньо стабільне означуване в області політики, економіки тощо, а, відтак стали, завдяки їхній високій частотності, конвенційними висловами:

*«Parallèlement, la Fed va continuer d'évaluer les méthodes qui s'offrent à elle pour **drainer** une partie des énormes volumes de crédits qu'elle a **injectés** dans le système financier, dit le texte de la banque centrale américaine» (L'Express, le 14 juillet 2010).*

*«Cette réforme permet au renminbi (monnaie du peuple, nom officiel du yuan) de **fluctuer** davantage en fonction du marché, même si Pékin continue à tenir en bride le cours de sa devise... La Chine laisse **flotter** plus librement le yuan depuis juin, a rappelé vendredi le gouverneur de la Banque populaire de Chine...» (Le Nouvel Observateur, le 09 octobre*

2010);

*«Ben Bernanke a passé une grande partie de sa déclaration devant les élus à détailler les outils dont dispose la Fed pour supprimer les **liquidités** très importantes **injectées** dans l'économie pendant la crise de 2007-2009»* (La Tribune.fr, le 21 juillet 2010).

Метафора – ÊTRE VIVANT (ЖИВА ІСТОТА)

Ще одна онтологічна метафора, що є частоуживаною у різних сферах життєдіяльності, де політика/економіка тощо ідентифікується з живою істотою: politique/économie etc. = être vivant; частини, реалії системи політики, науки тощо порівнюються з органами людського тіла, економічний цикл асоціюється з людськими відчуттями, сприйняттями:

*«Il en ressort une **croissance** économique faible qui **flirte** au mieux avec les 2 % jusqu'en 2060 alors que le chômage décroît nettement dans 2 scénarios sur 3»* (Les Echos.fr, le 22 août 2012);

*«La **croissance** américaine à la recherche d'un second **souffle**. C'est désormais une certitude, la reprise économique **s'essouffle** aux Etats-Unis»* (La Tribune.fr, le 30 juillet 2010).

Метафора – PATIENT (ПАЦІЄНТ)

У цій онтологічній метафорі, яку можна розглядати, як окремих, спеціальний випадок попередньої метафори, політика/економіка тощо ідентифікуються з пацієнтом: économie = patient і політичні, економічні проблеми з хворобами, які випадають на долю політиків і/або економістів, і до яких потрібно застосовувати відповідне лікування.

Таким чином, вдається концептуалізувати політичні/економічні процеси, що мають абстрактну природу, термінами процесів, пов'язаних тілом людини, з самою людиною, тобто конкретними термінами.

Однак, важливо, на нашу думку, вказати те, що існує і негативний аспект цієї метафори, що полягає в тому, що виправдовує використання засобів, навіть екстремальних, вбачаючи необхідність вирішувати проблеми, які сприймаються, як небезпечні хвороби; в той час прийняті рішення не можуть виноситися на обговорення, відповідальні особи, що

сприймаються, як медики, які повинні діяти негайно (Richardt 2005: 129-131).

«*Une nouvelle **cure de rigueur** pour les Grecs*» (Le Figaro, le 28 octobre 2012);

«*Le G20 va **ausculter** l'Europe et tenter d'empêcher une nouvelle récession*» (20 Minutes.fr, le 01 novembre 2011);

«*Au Zimbabwe, une loi d'»indigénisation» **fragilise la reprise économique***» (Le Monde, le 10 mars 2010);

«*Alors notre pays se trouve en déséquilibre et en déficit budgétaire **chronique** alors que d'autres pays comme l'Allemagne ont une balance commerciale excédentaire*» (Le Nouvel Observateur, le 22 novembre 2013);

«*La musique hongroise **n'a rien perdu de sa vigueur***» (Ouest-France, le 30 janvier 2014);

«*La crise remet-elle en cause ces perspectives? «Les fondamentaux des marchés émergents restent **sains**. La **santé** financière des entreprises et des Etats souverains n'a jamais été aussi **bonne**»* (Le Monde, le 13 décembre 2008);

«*Etats-Unis: la consommation **stagne**, l'industrie et l'immobilier **souffrent***» (La Tribune.fr, le 03 août 2010);

«*Le bio **se porte toujours bien** dans le département*» (20 Minutes.fr, le 13 mars 2014);

«*Convalescente, l'Espagne se débat avec le **fléau** du chômage*» (Les Echos.fr, le 24 janvier 2014).

Метафора – MACHINE (МАШИНА)

Це онтологічна і структурна метафора, яка ідентифікує політику/економіку тощо з машиною: politique/économie = machine, надаючи їм одночасно рис концепта чіткіше структурованого:

«*Quand on dit que les PME sont le **moteur** de la création d'emplois en France c'est évident. Elles le sont par la création d'entreprises, elles le sont aussi, malheureusement de façon insuffisante, par leur développement*», a-t-il commenté» (Le Monde, le 31 mai 2012);

«*Chine: la production de mascottes du Mondial **tourne à plein régime***» (Le Parisien, le 07 janvier 2014).

Метафора – ВÂTIMENT (БУДІВЛЯ)

Інший приклад онтологічної метафори, яка ідентифікує політику/економіку тощо з архітектурною конструкцією: politique/économie = bâtiment і політичні, економічні інші проблеми з природними силами, які загрожують стабільності й міцності споруди.

Проте, слід також звернути увагу на негативний аспект даної метафори: перед лицем природніх сил, які людина не має сил контролювати, будь-яка економічна дія чи будь-яке політичне рішення, навіть крайнє, є прийнятими і, паралельно відповідальні дії позбавляються відповідальності за це [Richardt 2005, p. 132]:

«*La **solidité** financière d’Axa, Allianz et Generali à l’épreuve*» (Les Echos, le 25 juillet 2012);

«*Paris veut un gouvernement italien «**stable**» et minimise l’effet des élections sur la zone euro*» (Le Point.fr, le 26 février 2013).

Метафора – MÉTÉO (МЕТЕОРОЛОГІЧНЕ ЗВЕДЕННЯ)

Часто вживана онтологічна метафора полягає у прирівнюванні політики/економіки тощо до метеорологічного феномена: politique/économie = météo, дію якого не завжди легко стримувати і приборкати:

«*C’était un état de grâce politique qui ne préjugait pas de récompenses économiques mais qui en revanche, menaçait de sanctions économiques si le **climat** venait à **se dégrader***» (Les Echos.fr, le 27 janvier 2014);

«***Tempête** politique autour de l’affaire Bettencourt. Sur fond de soupçons d’évasion fiscale, l’affaire Bettencourt se transforme en **tempête** politico-judiciaire à quinze jours du procès opposant la fille de la femme la plus riche de France au photographe François-Marie Banier*» (Le Point.fr, le 20 juin 2010);

«*Marée noire: un **désastre écologique et économique***» (L’Express, le 04 mai 2010);

«*Marée noire : retour sur une **catastrophe écologique et politique hors norme***» (Le Monde, le 15 juin 2010);

«*Tout comme les consommateurs, les chefs d’entreprise allemands*

*affichent un moral à toute épreuve. Le **baromètre** Ifo qui le **mesure** est ressorti à son plus haut niveau depuis juillet 2011, selon un chiffre publié lundi» (Le Figaro.fr, le 29 janvier 2014);*

*«**Accalmie** sur les marchés financiers mais les risques demeurent» (20 Minutes.fr, le 14 décembre 2012).*

Метафора –EN HAUT / EN BAS (НАГОРУ, ВГОРУ/ВНИЗ)

Спостерігаємо просторову метафору або метафору орієнтації, де переважає вертикальний рух; варто зазначити, що підтверджуючи чинність концепцій *Le plus est en haut, Le positif est en haut* (і, навпаки, *Le moins est en bas, Le négatif est en bas*), рівняння *Plus = Positif*, типовим для західного суспільства, не завжди є дійсним, однак потрібно робити відносною цю культурну модель, відносячи цю модель до певного контексту: *un taux d'inflation qui monte* не є, очевидно, позитивним фактом. Значення *Le plus est en haut* є, відтак пріоритетним стосовно *Le bon est en haut*.

В конвенційній метафорі *L'inflation a monté*, що періодично повторюється сьогодні в економічній лексиці, можна ідентифікувати дві проєкції, які складають дві концептуальні метафори: *L'inflation est une substance* (онтологічна метафора) і *Le plus est en haut* (метафора орієнтації). Завдяки метафоричній проєкції ми розуміємо інфляцію, абстрактну сутність, як фізичну субстанцію, яка збільшується, а збільшення, будучи в свою чергу абстрактним феноменом, розуміється фізичними термінами орієнтації (рух вгору).

*«Stable en juin, l'inflation a augmenté de 1,5% en un an... En juin, **hausse**s et **baisses** se compensent» (Le Nouvel Observateur, le 13 juillet 2010);*

*«Le moral des investisseurs en Allemagne **a reculé** en janvier, contrairement à ce qui était attendu par les analystes» (Le Figaro.fr, le 21 janvier 2014);*

*«L'indice ZEW a fait **grimper** l'euro. L'indice calculé à partir du sentiment des investisseurs a contribué à l'appréciation de la monnaie unique» (Le Figaro.fr, le 11 mars 2008)*

«En novembre 2013, les exportations se sont nettement contractées,

*tombant à leur plus bas niveau de l'année, à 35,6 milliards d'euros, soit une **baisse** de 2,1 % ... le déficit commercial **s'est creusé** d'un mois sur l'autre, passant de 4,8 milliards d'euros...» (Le Monde, le 09 janvier 2014);*

*«La monnaie unique européenne **montait** également face à la devise nipponne, à 143,14 yens contre 142,85 yens mercredi. Le dollar **baissait** face à la monnaie japonaise, à 102,62 yens contre 102,75 yens mercredi» (Les Echos.fr, le 13 mars 2014);*

*«Après deux années plutôt correctes, le commerce **a marqué le pas** en 2012 selon une étude annuelle de l'Insee. La faute **à la baisse** de la demande aussi bien des entreprises que des ménages» (Le Figaro.fr, le 12 juillet 2013).*

Також спостерігаємо випадки персоніфікації:

*«Italie et Espagne: Le FESF et le MES **auront le choix** des moyens d'intervention... Les fonds de soutien financier de la zone euro pourront intervenir sur le marché primaire de la dette souveraine» (20 Minutes.fr, le 29 juin 2012);*

*«Les contrats en alternance **redressent la tête** en juin» (La Tribune.fr, le 27 juillet 2010);*

*«Subprimes: faute d'accord, JPMorgan **fait face** à un procès au civil» (Le Monde, le 24 septembre 2013).*

Окрім цього спостерігаємо випадки комплексної метафори з співприсутністю просторової метафори (*derrière nous*), метафори подорожі (*chemin, parcourir*), метафори пацієнта (*rétablie*) і метафори війни (*luttent*):

*«Aujourd'hui, la crise financière semble être essentiellement **derrière nous** (...) mais nous avons encore un **chemin** considérable à **parcourir** avant que notre économie ne se soit totalement **rétablie**, et de nombreux Américains **luttent** toujours contre le chômage, les saisies immobilières et la perte de leurs économies [...]» (La Tribune.fr, le 02 août 2010).*

І ще декілька прикладів спеціальних метафор в лексичі сучасної французької мови:

*«Le **plafond** du livret A bientôt doublé... Le livret A, qui permet une épargne totalement défiscalisée, est actuellement **plafonné** « (Le*

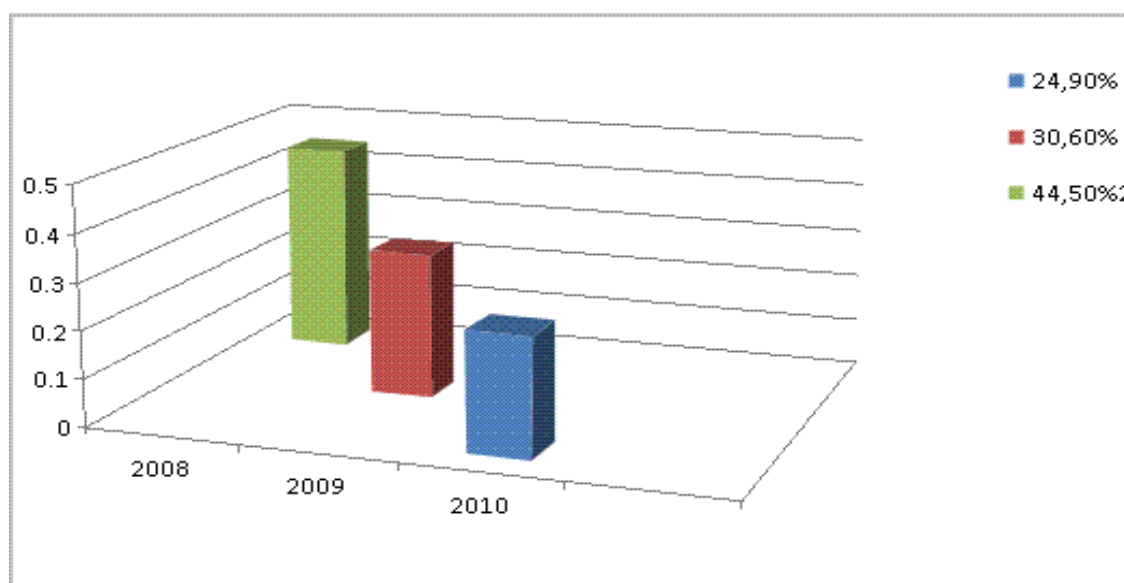
Monde, le 31 mai 2012);

«Un amendement au projet de réforme des retraites, débattu actuellement par les députés en commission des affaires sociales, propose de permettre aux veufs et veuves de cumuler emploi et pension de réversion sans aucun **plafonnement**» (La Tribune.fr, le 20 juillet 2010);

«...mais il y a une chose que j'oublie c'est que ces grandes entreprises ont en commun c'est qu'en **mettant la clé sous la porte** ils ont mis à la porte et mis au chômage les milliers de personne» (La Tribune.fr, le 23 mai 2013);

«**Coup de pouce de l'Etat à la SNCF**» (Le Monde, le 31 décembre 2013).

Таким чином, культурні моделі є структурами знання, що відображає колективний досвід спільноти, набутий і нагромаджений членами такого об'єднання.

Діаграма. 3.7. Еволюція метафор/метафоричних висловлень, джерелом яких є сфери, згадані вище (2010-2018)

Розкриття широкої метафоричної системи сприяє вияву тісного зв'язку між когнітивними структурами, культурними мовними звичаями і лінгвістичними висловами: мовлення не представляє «буквально, слово в слово» світ, а концептуалізація, інтерпретація світу.

Як когнітивний механізм, метафора є одним з наріжних каменів процесу означення і конструкції значення, центральним способом в створенні ментальних уявлень, що сприяють дії культурних моделей як у щоденній мові, так і в спеціалізованій комунікації. Відображення цінностей, переконань і поведінок соціальної групи, метафора є найкращим провідником культури, притаманної народу, що і складає його головну перевагу.

Ми констатували, що вживання метафори в політичних, економічних тощо текстах виявляється, як засіб особливо продуктивний, який забезпечує найбільшу лексичну, текстову динаміку, а також, безсумнівно, сильний вплив на емоційному рівні.

Варто також наголосити, що потрібно все таки уникати гіперспрощення репрезентацій, які приймають змінене відображення реальності, яке Д. Жаме позначає, як «потенційні деривати метафори» (Jamet 2008). Звідси необхідність використовувати цей інструмент належним і релевантним чином, не забуваючи те, що «метафора не є *реальністю*, а тільки *баченням* [суб'єктивним] *реальності*» (Jamet 2008: 211).

Саме тут, очевидно, вирізняємо поле досліджень елементів рефлексії, феноменів полісемії, метафори і метонімії, які є природними і систематичними, «когнітивно» обґрунтованими і «семантично» вмотивованими.

Отже, метафора дозволяє оптимізувати мовні ресурси, вимагаючи простішого когнітивного процесу, завдяки її лаконічності і її взаємодії зі знаннями. Сьогодні процес метафоризації відзначається значним пришвидшенням. Метафори презентують справжній спосіб збагачення словника. Іменникова, широка (за смыслом) метафора є найуживанішою. Дієслівна метафора є феноменом комбінаторної семантики, що ґрунтується на порушенні актантів з якими комбінується дієслово. Ад'єктивна метафора, як і дієслівна, є селекційної природи, її інтерпретація залежить від іменника, з яким прикметник і комбінується.